Тимошенко Є.М., здобувач
Науковий керівник: Шведова Г.Л.,
к.ю.н., доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Принцип справедливості є однією з основоположних засад права, яка набуває особливого значення у сфері кримінального права та кримінального судочинства. Його дотримання забезпечує обґрунтованість притягнення особи до кримінальної відповідальності, відповідність покарання тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та захист прав учасників кримінального провадження. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення кримінального законодавства України та практики його застосування відповідно до вимог верховенства права, законності й поваги до людської гідності.

Принцип справедливості не можна розглядати виключно як засаду призначення покарання, оскільки він охоплює ширше коло кримінально-правових відносин. У науковій літературі справедливість розглядається як принцип кримінального права, кримінальної відповідальності та призначення покарання. Водночас комплексний підхід передбачає врахування цього принципу на етапах визначення кримінально караних діянь, установлення санкцій за їх вчинення та застосування кримінального закону до конкретної особи [1; 2]. Конституційні засади реалізації принципу справедливості закріплені у статті 8 Конституції України, відповідно до якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права, та статті 24, що встановлює рівність громадян перед законом. Важливе значення має також стаття 62 Конституції України, яка закріплює презумпцію невинуватості. Зазначені положення є правовими гарантіями недопущення свавільного притягнення особи до кримінальної відповідальності та забезпечення справедливого розгляду кримінальних проваджень [3].

Безпосереднє значення для реалізації принципу справедливості має Кримінальний кодекс України. Зокрема, відповідно до статті 50 КК України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення. Його метою є не лише кара, а й виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень. Водночас стаття 65 КК України визначає загальні засади призначення покарання, зобов'язуючи суд ураховувати ступінь тяжкості кримінального правопорушення, особу винного, а також обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [4].

Як зазначили К. Марисюк і Н. Слотовінська, принцип справедливості має комплексний характер, оскільки пов'язаний із законністю, гуманізмом, рівністю перед законом та індивідуалізацією покарання. Порушення цих засад може призвести до несправедливого рішення, зокрема в разі неврахування особи винного, обставин вчинення кримінального правопорушення або призначення покарання, яке не відповідає характеру та тяжкості діяння [2]. Отже, справедливість покарання передбачає його співмірність учиненому правопорушенню та обґрунтованість з урахуванням обставин конкретної справи.

Важливим аспектом реалізації принципу справедливості є діяльність адвокатури. Відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, а стаття 131-2 визначає конституційні засади діяльності адвокатури. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює правові основи здійснення адвокатської діяльності та гарантії незалежності адвоката [3; 5]. У кримінальному провадженні адвокат забезпечує реалізацію права на захист, сприяє перевірці доказів, виявленню обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, а також оскарженню процесуальних рішень у передбаченому законом порядку. Професійна правнича допомога має значення не лише для підозрюваного чи обвинуваченого, а й для потерпілого та інших учасників кримінального провадження в межах їхніх процесуальних прав. Діяльність адвоката сприяє дотриманню принципів змагальності сторін, рівності учасників перед законом

і судом та забезпеченню належної реалізації процесуальних гарантій. Водночас адвокатська діяльність сама по собі не гарантує встановлення істини, проте є важливою інституційною гарантією захисту прав людини та запобігання процесуальним порушенням [5; 6].

Отже, принцип справедливості в кримінальному праві України є комплексною засадою, яка охоплює законодавче визначення кримінально караних діянь, установлення санкцій, притягнення особи до кримінальної відповідальності та призначення покарання. Його реалізація залежить від якості кримінального законодавства, обґрунтованості судових рішень та дотримання процесуальних гарантій. Важливу роль у цьому процесі відіграє адвокатура, діяльність якої сприяє забезпеченню права на захист і відновленню порушених прав. Удосконалення кримінально-правової політики України має бути спрямоване на забезпечення пропорційності покарання, індивідуалізації кримінальної відповідальності та ефективного захисту прав усіх учасників кримінального провадження

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Леонович М. Ю. До питання про принцип справедливості у системі принципів призначення кримінального покарання. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 2. С. 596–598. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.100. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/e530d303-47d6-4ceb-b5c6-c6da9c4ceb3f

2. Марисюк К., Слотовінська Н. Принцип справедливості та його місце в системі принципів призначення покарання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2021. № 1 (29). С. 133–137. DOI: https://doi.org/10.23939/law2021.29.133. URL: https://ena.lpnu.ua/items/

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

7. Баулін Ю. В. Принцип справедливості кримінального закону у практиці Конституційного Суду України. Право України. 2017. № 2. С. 23–27. URL: https://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001431085

Тіліченко Олександр, здобувач
Науковий керівник: Кіблик Дар'я,
докторка філософії, доцент
доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ: ВІД ПЕРШИХ ЗАКОНОПРОЄКТІВ ДО СУЧАСНОГО ЕТАПУ ВПРОВАДЖЕННЯ

Ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX [1] стало підсумком понад двадцятирічного формування правової політики у сфері публічного адміністрування. В. Тимощук зазначає, що проєкт закону з 2001 року шість разів вносився різними складами уряду до парламенту, а перше читання відбулося лише у вересні 2020 року; належний текст, на думку автора, був підготовлений ще у 2008 році під науковим керівництвом професора В. Авер'янова [2, с. 31]. Таку тривалість автор пояснює насамперед малознайомістю проблематики для вітчизняної науки та потребою здобути політичну підтримку в парламенті [2, с. 29, 31]. Важливим стимулом стала й євроінтеграція, адже наявність і якість такого закону є одним із критеріїв, за якими Програма SIGMA оцінює систему врядування [2, с. 31].